

Кэрэйгэтэ

“Олонхо дойдутун оботобун” бэстибээл

Бэстибээлгэ 16 улуустан 276 оёо кытынна. Дүүлүүр сүбэз М.К.Аммосов аатын ХИФУ профессора А.Н.Данилова ГЧУО ААХНПИ научнай сотруднига Г.С.Попова, Д.Г.Ефимова, СӨ үөрэбириитин үтүөлээх үлэһитэ уонна СӨ норуоттарын култуурунай нэһилиэстибэлэрин Киинин исписэлиһтэрэ З.Г.Сысолятина, бэстибээл салайааччыта, СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ Е.Н.Протодакимова, П.А.Ойуунускай аатын Судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреата, СӨ үөрэбириитин туйгуна У.М.Флегонтова үлэлэтиллэр. Кулун тутар 29 күнүгэр Өксөкүлээх Өлөксөй аатын Норуоттар доьордоһууларын дыэтигэр уһууаан саастаах оьолорго олонхону бөлөбүнэн уонна бириддиһэн толорууга күөн күрэс буолан ааста.

Бириддиһэн толорууга:

I таһым: Туйгууна Павлова – Чурапчы с. “Кэскил” уһууаан (сал. Т.М.Павлова).

II таһым: Айтал Захаров – Намулууна, 1 Хомустаах нэһ. 2 № “Улыбка” уһууаан (сал. А.Д.Аргунова).

III таһым: Анжелика Адемподистова – Чурапчы с. “Улыбка” уһууаан (сал. О.Е.Монастырева).

“Көрөөччү биһирэбил” анал аат – Феня Борисова, Чурапчы улууһа, Хайахсыт нэһ. “Күннээн” уһууаан (сал. Т.М.Поисеева).

Бөлөбүнэн толоруу:

II таһым: Чурапчы улууһа, Сылан нэһилиэгэ, “Сулусчаан” уһууаан “Үнүгэсчээн” бөлөх (сал. Л.В.Винокурова).

“Сэргэх толоруу” анал аат Хайахсыттан “Ньургунун” бөлөх (сал. Т.Я.Поисеева).

“Боччум сэхэн” – Алабар нэһилиэгэ, “Алгыс” уһууаан “Үнүгэсчээн” бөлөх (сал. А.Д.Попова).

Кулун тутар 30 күнүгэр ыытыллыбыт оьолула оьолорун күрэхтэригэр «Кэскиллээх толорооччу» анал ааты Аина Евграфова – Чурапчы улууһа, А.П.Илларионов аатын Хайахсыт орто оьолулата (сал. Д.К.Кузьмина) ылла.

V-XI кылаас оьолоругар:

I –гы таһымы Ваня Колодезников – Уус

Алдан улууһа, Лөгөй орто оьолулата (сал. З.П.Лугинова).

II-с таһымы Сайаана Попова – Эрилик Эристиин аатын Чакыр орто оьолулатын үөрэнээччитэ (сал. З.Н.Алексеева) ылла.

III-с таһымы Диана Петухова Уус Алдан улууһа, Лөгөй орто оьолулатын үөрэнээччитэ (сал. З.П.Лугинова) ылла.

“Тэтимнээх толорооччу” анал ааты Аня Макарова – Эрилик Эристиин аатын Чакыр орто оьолулатын 6-с кылааһын үөрэнээччитэ ылла (сал. Т.И.Адамова).

“Сэхэн сүннүүн тутуһааччы” Олег Николаев – Г.П.Башарин аатын Сылан орто оьолулата (сал. Силцева Л.С.).

Бөлөбүнэн толорууга Уус Алдан, Нам, Мэнэ Ханалас оьолоро иннилэрин биэрбэтиллэр. Биһигиттэн икки бөлөх кытынна. “Боччум сэхэн” анал ааты “Айаара” бөлөх А.П.Илларионов аатын Хайахсыт орто оьолулата (сал. Д.К.Кузьмина).

“Кэрэхсэтэр толорооччулар” Г.П.Башарин аатын Сылан орто оьолулатын “Кылыһах” бөлөбү ыллылар.

Олонхону чинчийи:

I-гы таһым. Сайаана Попова – Чакыр орто оьолулатын XI-с кылааһын үөрэнээччитэ.

II-с таһым. Аня Макарова – Чурапчы улууһа, Эрилик Эристиин аатын Чакыр орто оьолулатын 6-с кылааһын үөрэнээччитэ (сал. А.Н. Софронова).

III-с таһым. Нарыйаана Захарова – Чурапчы улууһа, П.М.Васильев аатын Соловьев орто оьолулата (сал. Попова Мавра Николаевна) ыллылар.

Биһирэбил бириис:

Коля Бандеров – А.П.Илларионов аатын Хайахсыт орто оьолулатын 5-с кылааһын үөрэнээччитэ (сал. Н.С. Бандерова).

Аня Николаева – Чурапчы улууһа, П.М.Васильев аатын Соловьев орто оьолулатын 7-с кылааһын үөрэнээччитэ (сал. Мавра Николаевна Попова).

Вика Борисова – А.П.Илларионов аатын Хайахсыт орто оьолулатын 6-с кылаас үөрэнээччитэ (сал. Е.И. Кузьмина) ыллылар. Онон чинчийэр үлэбэ оьолорбут үрдүк таһымнаахтык кыттаннар, сүргэбитин көтөхтүллэр.

Улуустут талааннаах оьолоругар уонна уһууааччыларыгар төрөппүттэригэр ис сүрэхтэн махтанабыт! Кэлэр да өттүгэр бары күргүөмүнэн көхтөөхтүк улуустут чизин көмүскүөбүт! Олонхо курдук уустук көрүнү баһылыырга атын улуустартан хаалсыбакка утумнаахтык дьарыктанан, иннибит диэки баран илэһин! Өбүгэбит төрүт үгэстэрин – олонхону, чабырбабы, тойугу, оһуохайы, хомуһу тэннэ тутан, кэнээдэри ыһааттарбытын уһуууга айымнылаахтык үлэлиһин! Олонхо ыһаабын тэрээһиннээхтик көрсүөбүт!

Мария ГЕРАСИМОВА,
улуустаабы култуура салаататын
фольклорга салаатын исписэлиһэ.

Эдэр көлүөнэбэ анаммыт быыстапкалар

Чурапчы нэһилиэгэр Гражданской Көбүлээһин сылын чэрчитинэн “Утум” норуот айымньытын дыэтигэр ТОС-тар икки ардыларыгар “Өбүгэм сэдэх маллара” быыстапка салынар. Кулун тутар 25 күнүгэр диэри «Маарыкчаан», салгы «Куобалы» ТОС-тар турдулар. «Маарыкчааннар» устуоруйаларын истиэндэнэн көрдөрбүттэрин таһынан түһүмэхтэргэ арааран, ол кэм тыһын биэрэр таҥастары таһан туран кэлсээтиллэр. Хамсаабат фигура буолан олорор «имиһит», “балыксыт” быыстапканы сэргэхситтиллэр.

И.Г.Макарова аҕалыт 1897 с. кылынан өрүлүүбүт мунха кыната, эдьийдэрбит мааныга эрэ кэтэр сэкиэт(плюш) сонноро, ханкы, клюшка, туос иһиттэр, И.Г.Никонов сизнигэр бэлэхтээбит киинэ устар аппараата, иннэлээх патефон, оёо хромовой салпыкыта, 70-с сыллардаабы таҥас, Л.П. Кондратьева фарфор статуэткалары И.А.Павлова көһүүттэн илдьэ кэлбит холбуката, «Саха АССР 50 сыла» суруктаах былаат, М.Ч. Макарова мас, туос иһиттэрэ, К.В.Алексеев дыэз кэргэнин маллара, уо. д.а. устуоруйаны кэпсиир сэдэх маллар хайдах курдук кичэллээхтик хараллан, бүгүнкү күннэ кэлбиттэрин туһулаан кэжэлээтиллэр.

Көрөөччү болломтотун биһиги график худуоһунньук-пүт Лаврентий Неофитов ыһаабы дьүүһүбүт хартыһыната ылла. Талааннаах худуоһунньуктун ханна тийбиттэрэ биллибэт сорох үлэлэрэ ыалларынан харалла сытар буолуохтарын сөп эбит диэн санааны үөскэтэр.

Үрүн көмүскириэс, ытарба, сир кыһыл көмүс ытарбата быыстапканы байыттылар.

Ону тэнэ бу күн барыаннаа кэнсиэрбэ арааһа, бурдук эс, атыланылар Туорт астааһыныгар, сибэкки оноруутугар, парфюмерияны сөптөөхтүк талыыга, аксепьяны өрүүгэ маастар-кылаастар ыытыллынылар. “Гринвей” хампааннаа чэйдэрин амсайдылар. Бу тэрээһингэ кирибит үл Кузьминнар дыэз кэргэттэригэр ананна.

Төрдүүһүнэн «Куобалы» ТОС олохтоохторо өбүгэлэрин сэдэх малларын кэжэлээтиллэр. Устуоруйаны СӨ үтүөлээх учуутала Фекла Болдовская сийилии кэлсээтэ. Истиэндээ бу түөлбэ бас-көс олохтоохторун хаартыскаларын, түөлбэлэрин олоһун көрдөрбүттэр.

Сэдэх малларга бастаһын түөлбэ кырдыабас олохтообо, “Үлэ Кыһыл знамята” уордьан кавалера П.П. Ефимов бурдук тардар тааһа, олоһун аргыһа Мария Николаевна ийэтин сундууга, РФ үтүөлээх учуутала М.У. Ходянова аратын ыскааба, 1957 сыллаабы улахан мээчик саба төгүрүк пылесос, 60-с сыллартан оьоттон оьоьо бэриллэн, тымныыттан харыстаан кэлбит телогрейкабыт, улахан “неваляшка” сонньуур, В.Н. Михайлова көһөрүүгэ илдьэ сылдьыбыт хара кыл дэбириэ, куобах уорбатынан аттарыллыбыт суорбан, С.И.Семенова ийэтин 1860-с хаарысбылаата, Өлүөхүмэ Чурапчы чоросоноро, ол быһыгар, айдааннаах «Ваучербыт» көрдөрүүгэ турбуттар. Коллекционер С.С.Иванов Иван Грознай, Улуу Екатерина, Петр I ыраахтаабылар кэмнээби манньааттара, Александр III Николай II мэтээллэрэ быыстапка ис хоһоонун байыттылар.

Быыстапканы түөлбэ олохтоохторо сэргэх кэнсиэринэн түмүктээтиллэр. Кирибит харчы түөлбэ туһатыгар ананна.

Манньык быыстапкалары тэрийи үүнэр көлүөнэбэ олус навадалаах. Оёо ыһаат көрөн-истэн, тутан хабаан көрбүтэ сүүстэ истиһитинээбэр ордук буолуобут төрөппүттэр өйдүөхтэрэ диэн эрэнэбит. Эдэр көрөөччүлэр, тэрээһин көдүүһэ күүһүрүө ага.

ВАРВАРА ПОПОВА
дьүүлүүр сүбэ чилиэнэ

Ситиһиибитинэн кынаттанан кэрэбэ дьулуһабыт

Кулун тутар 16 күнүгэр Нам улууһугар илин энээр улуустар икки ардыларыгар оьолорго фортелиано куонкуруһа буолан ааста. Биһиги улуустуттан А.П. Гоголев аатын Оёо уокуустуба оьолулатын үс үөрэнээччитэ ситиһиилээхтик кытыннылар. Ол курдук, оьолула үһүс кылааһын үөрэнээччитэ Айаал Варламов үһүс истиэпэннээх лауреат аатын сүктэ. Итиэннэ дьүүлүүр сүбэ анал бириһин тутта. Оттон иккис кылаас үөрэнээччитэ Сайыыда Левина үһүс истиэпэннээх лауреат, бастаабы кылаас үөрэнээччитэ Күннэй Местникова дипломант буолары ситистилэр.

Салгыы, кулун тутар 25-30 күннэригэр Санкт-Петербурга ыытыллыбыт Римский-Корсаков консерваториятын ССМШ фортепианнай отделын сэбидиссэйэ, профессор Владимир Суслов маастар-кылааһыгар Аня Шамаева,

Айыыда Левина ситиһиилээхтик кыттан кэллилэр. Ону тэнэ Аня өрөспүүбүлүкэтээби муусукаалынай колледж “Юный пианист” куонкуруһугар кыттан дипломант буолары ситистэ.

Өссө биһр үөрүүлээх сонуммут – Испанияга “Costa Del Arte” диэн норуоттар икки ардыларынаабы 8-с бэстибээл-куонкуруска кыттарга фортелиано кылааһын үөрэнээччилэрэ икки номинацияга ыһырыыны туттубут. Онон манньык улахан суолталаах куонкуруска кыттар оьолорбут улуустарын аатын ааттатыахтара, элбээби билэн-көрөн, сайдан кэпсээхтэрэ диэн эрэнэн туран, үтүө санаалаах дьоммутун үбүнэн-харчынан көмөлөһөргүтүгэр ыһырабыт.

Светлана МАКАРОВА,
фортепиано кылааһын
учуутала.

УЙГУ КЫНТА

"Чурапчы" ТХПК "Сана олох" хаһылакка ыйга биридэ тахсар анал сыһыарыгта

САЙЫНГА БЭЛЭМНЭНЭЛЛЭР

Кәпәртәиип үүтү туттарааччыларга бастакы кыбаартал харчытын төлөөтө, бааһынай хаһаайыстыбаларга хаары баттаһа, өттөрүн-мастарын тизнэллэригэр анаан, үүт суотугар абаанса харчыны биридэ. Сайапка быһыытынан 200-тән тахса туонна кәмбикорм абыллыллан миэстэбэ тизрдилиннэ.

Сааскы ууттан сырыыга-суолга мэхэйдэтэр нэһиликтэргэ—Арыылаахха, Чакырга, Соловьёвка, Кытанахха барыта 83 куб. уматэк тизрдилиннэ. Кытанахтар буочукаларга, этин үс нэһилиэк емкостарга куттардылар.

Хатастаабы "сибиинньэни" иитэр комплексы кытары дуогабардаһан 500-тән тахса сибиинньэ оҕото абыллыллан, ыйааһынынан төлөнөн (биир кг—395 солк.) тиксэрилиннэ.

"Меркурий" бырагырааманан үлэлээһиннэ нэһиликтэринэн сылдьан субэ-ама бэрилиннэ. Болтоно, Одьулуун нэһиликтэриттэн ураты ЖСГК-лар чөлүгэр түһэриллэн, үлэлээн эрэллэр.

Аны күһүн эти тутууга дуогабар түһэриитэ түмүктэнэн эрэр. Ынах этигэр 1300 туоннаба, убаһа этигэр—600 туоннаба, сылгы этигэр—10 туоннаба дуогабардастылар. Ити сылгыларалары, дуогабардары тыа хаһаайыстыбатын министэриститибитигэр түһэрдилэр. Эки төһө дотация көрүлүрүн кирилэр быһаараллар. Үл-харчы төһө баар буолууттан тутулуктаах.

Сүүрүк аттарбыт сөптөөх турукка кирилэр гына дьарыктангылар. Бу күннэргэ өрүһү туорааһын сабылла илигинэ, Дьоккуускайга тыа хаһаайыстыбатын академиятын ипподромугар иллэриэхтэрэ. Онно тура, миэстэлэрэ, астар-үөллэрэ быһаарыллан турар. Бастакы сүүрдүү ыам ыйын 9 күнүгэр Кыайыыга анаан буолуоҕа. Уус Алданна икки төгүл саха бородута сылгыларга сүүрдүү буолла. Итиннэ бастакы сүүрдүүгэ биһигиттэн "Дохсон", иккискэ "Бэлэх", "Дохсон" бастаатылар.

БИИРГЭ ҮЛЭЛИИРГЭ КЭПСЭТТИЛЭР

Чурапчыга Федерация "Россельхозбанк" Дьоккуускайдаагы филиалын дириэктэрэ Василий Тимофеев, дириэктэри солбуйааччылар Семен Иванов, Афанасий Мионов, аччыгы уонна орто бизнес отделын

начаалынньыга Николай Соловьёв сырыттылар. Кэлбит "Россельхозбанк" Чурапчытаагы эбии офийһын салайааччыта Дария Ефремова көрсөн, улуус баһылытын эбэһиннэһин толорооччу Алексей

Ноговицынна, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгар Владимир Сивцевкэ, тэрилтэлэргэ сырытыннарда. "Айылгы" культуура киинигэр буолбут "Төгүрүк остуолга" "Чурапчы" ТХПК бырабылыанньатын бэрэссэдээтэ-лэ Николай Аржаков, "Мындабаайы" кәпәртәиип салайааччыта Дмитрий Ноев, Чурапчытаагы бааһынай хаһаайыстыбалар ассоциацияларын салайааччыта Мария Саввина, бааһынай хаһаайыстыбалар салайааччылар сырыттылар.

Бу дэлэгээссийэ биһиги улууспутугар кэлиэн иннинэ Томпо, Таатта улуустарыгар сылдьыбыт. Көрсүһүүлэргэ бэйэлэрин үлэлэрин-хамнастарын билиһиннэрдилэр, үл-харчы эргиригэр, кирэдьиитинэн

туһаныыга, о. д. а. кирибит элбэх ыйытыларга эппиэттэтилэр, туһалаах субэ-аманы биэрдилэр, бииргэ үлэлэнэргэ кэпсэтиллэри ыйттылар.

ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ ДЬАНАЛЛАРЫ БЫҺААРЫСТЫЛАР

Соторутаабыта биһиги улууспутугар "Арассыйа бааһынай хаһаайыстыбаларын уонна тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар кәпәртәииптэрин (АККОР) Саха сиригээбэ салаатын салайааччыта Александр Артемьев уонна "Аграрнай партия" Саха сиригээбэ салаатын салайааччы Александр Фомин кэлэ сырыттылар.

Кирилэр улуус баһылытын эбэһиннэһин толорооччу Алексей Ноговицыны, улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын салаатын начаалынньыгын Анна Захарованы, улуустаагы бааһынай хаһаайыстыбалар ассоциацияларын салайааччытын Мария Саввинаны,

бааһынай хаһаайыстыбалар баһылыктарын кытары көрсөн, аны сайын ыйыттылаахха АККОР 30 сылыгар аһамыт үбүлүөйдээх ыйах тэрээһинигэр былааннары торумнастылар. Бу ыйаахха Российскай Федерация үтүөлээх фермерэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатыгар үтүөлээх үлэһитэ уонна туйгуна, Социалистическай Үлэ Дьоруойа Р. И. Константинов аатынан бириэмийэ лауреата, "Олохоос" бааһынай хаһаайыстыбаны төрүттээбит Василий Смирников төрөөбүтэ 65 сыла бэлитэниэхтээх. Итини көрсө киниэхэ аналлаах кинигэни таһаарыыга үлэлэнэргэ субэлэстилэр.

ҮҮТҮ СОБОТУОПКАЛААҤЫН КУЛУН ТУТАР ЫЙЫНАН

Выполнения плана задания по заготовке молока 2019 года

Наслега	План 2019 г	за отчетный месяц 2019 года						за январь - март 2019 ода				
		март		(- +) тонн	в %	Закуп 2018г	2019г к 2018 г	план	факт	(- +) тонн	Закуп 2018 г	2019г к 2018 г
		план	факт									
Алагарский	395	10,82	13,49	2,67	124,6	13,88	-0,40	24,42	28,061	3,64	31,924	-3,863
Бахсытский	361	9,89	9,93	0,04	100,4	12,01	-2,08	22,33	19,460	-2,87	16,925	2,535
Болтогинский	327	8,96	1,65	-7,31	18,4	6,91	-5,26	20,23	2,978	+17,25	9,246	-6,268
Болугурский	686	18,79	13,64	-5,15	72,6	16,44	-2,79	42,42	35,594	-6,82	51,105	-15,506
Арылахский	288	7,87	7,05	-0,82	89,6	6,31	0,74	17,78	20,716	2,94	14,177	6,539
Кытанахский	249	6,8	4,04	-2,76	59,4	3,39	0,65	15,36	10,134	-5,23	5,915	4,219
Мугудайский	474	12,97	8,87	-4,10	68,4	11,55	-2,68	29,29	23,590	-5,70	22,605	0,985
Ожулунский	711	19,46	5,49	-13,97	28,2	20,36	-14,87	43,94	21,008	-22,93	50,892	-29,884
Соловьёвский	522	14,29	23,03	8,74	161,2	14,02	9,01	32,27	31,585	-0,69	28,011	3,574
Сыланский	806	22,05	9,36	-12,69	42,5	18,12	-8,75	49,79	25,474	-24,32	40,219	-14,745
Телёйский	349	9,55	8,69	-0,86	91,0	9,63	-0,94	21,56	21,706	0,15	19,546	2,160
Хадарский	383	10,49	8,24	-2,26	78,5	8,70	-0,46	23,69	15,906	-7,78	15,550	0,356
Хатылынский	399	10,91	10,30	-0,61	94,4	9,00	1,30	24,64	22,764	-1,88	23,937	-1,173
Хаяхсытский	308	8,42	5,64	-2,78	66,9	4,30	1,34	19,01	10,026	-8,98	7,311	2,715
Хоптогинский	615	16,84	8,41	-8,43	49,9	15,18	-6,77	38,03	25,571	-12,46	35,763	-10,192
Чакырский	461	12,61	21,60	8,99	171,3	18,87	2,73	28,47	49,511	21,04	40,737	8,774
Чурапчинский	293	8,02	4,39	-3,63	54,7	3,74	0,65	18,03	8,785	-9,24	9,033	-0,248
по улуусу	7627	208,74	163,80	-44,94	78,5	192,40	-28,60	471,26	372,873	-98,39	422,895	-50,022

Үүтүсөботуопкалааһын бастакы кыбаарталлаабы былаана 471,26 туонна, ол 372,89 туоннанан толорулунна, 98,39 туонна ситэ ыаммата. Кыбаарталлаабы былааннарын Чакыр, Алабар, Кытанах, Төлөй нэһиликтэргэ толордулар. Соловьёв, Бахсы, Хатылы нэһиликтэргэ кыранан толорботулар. Мөлтөх үлэлээхтэринэн Одьулуун, Болтоно, Хоптоно нэһиликтэргэ буолаллар.

Кулун тутар ыйдаабы былаан 208,74 туонна, ол 163,80 туоннанан толорулунна. Соловьёв, Чакыр, Болугур, Алабар нэһиликтэргэ үчүгэйдик үлэлээн, бастааннарын аһара толордулар. Болтоно, Одьулуун, Хоптоно, Сылан нэһиликтэргэ былаантан хаалан илэллэр.

Үрүн илгэни, эмис эти дэлэтиигэ

КФХ «Комплек
ИП Михайлов М.П.

Сааскы күн уһаан, сылһыан, сотору хаварбыт ууллан айылҥабыт барахсан сакалыы тыллан, тулабыт барыта күөх солкобо сууланыа турдаҕа. Итини кытары тэннэ кыыл-суел төрөөн-уһаан олобу ууһатыа, уйгуну-бийаны дэлэтиэ. Сахабыт сиригэр саас кэлиитэ кылаанах кыстыгы туораабыт ынах сүөһүбүт ньирэйдэнэн, сыһына сылдыбыт сылпыбыт убаһаланан хаһаайыттарын үөрдэр, баайдарын ханатар, дохуоттарын үрдэтиигэ олук уурар кэмнэрэ.

Биһиги улууспут тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар, сүннүүкүн, сүөһү, сылгы иитиитинэн дьарыгыгар сүөһүнү иитиигэ бааһынай хаһаайыстыбалар, чааһынайдар үлэлииллэр. Бааһынай хаһаайыстыбалартан биһир улаханнарын, элбэх бороодууксуйаны биэрээччинэн «Комплекс» бааһынай хаһаайыстыба буолар. 1993 сыллаахха 7 чилиэннээх тэриллибитэ. 2009 сыллаахха 52 ынахха, 25 ньирэйгэ аналлаах автопоилкалаах, дойкалаах арочнай хотону тутан опоххо киллэрбиттэрэ. 2017 сылга 120 ыанньык турар типовой сүөһү иитэр таас куорпус үлэҕэ киллэриллэбитэ. 1997 сылтан ыһылан дьарыктаналлар. Бастаан 20-чэ гектарга ыспыт буоллаҕарына, билигин 300-чэ тиэртилэр. Сылгылаахтар. Саҕалыылларыгар 20-чэ эбит буоллаҕына, билигин 240 буолла. Итинтэн — 150 бия.

Одьулуунна тийэн бу хаһаайыстыба сапайааччытын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитин, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар Судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреатын, Бэрэсидьиэн Граны хаһаайынын Михаил Петрович Михайлову көрсөн, типовой механизированнай фермаҕа сылдьан үлэни-хамнаһы билистим.

«Собуот алааһыгар» турар муусманан олгуохалаах сүөһү иитэр комплекс үөһэттэн көрүүгэ бары тутуулар ситэн-хотон турара астык. Типовой таас хотон, арочнай хотон,

гараас, хочуолунай, үлэһиттэр олорор дьиэлэрэ, кыбыы-хаһаа алааһы топору турар. Сэттэ чааһы кыратык ваһыпта тийибитим — гарастан МТЗ тыраахтар хайыы-үйэ тахсан үлэли барары турара Владимир Кардашевский, Василий Павлов, Семен Григорьев билигин тутуу маһын кэрдиитигэр, таһытыгар үлэлииллэр. Хаары баттаһа бүтэрэн бараннар ыһыга барыахтаах тыраахтардарын, соһор тизиникэлэрин өрөмүөн-нэниэхтээхтэр.

Таас хотонно кирибиппит ыанньыксыттар ынахтарын ыы сылдыаллар. Үс ыанньыксыт дойдонан ыыр. Уопуттаах, ыанньыксыттаран саастаахтара Марфа Сибирякова: «Сүөһү көрүүгүгэр ыанньыксытынан солхуос саҕаттан үлэлиибин. Бу «Комплекс» хаһаайыстыбаҕа 2006 сылтан баарбын. Бу хотонно 120 ыанньык сүөһү турар. Боруодалар — үксүлэрин Алтайтан, Хакасияттан аҕалбыттар. Туруктара, көрөрүн курдук, үчүгэйдэр. Билигин күнгэ иккитэ ыыбыт, 60-ча ынах төрөөтө. Бары кэриэтэ уулаахтар. Ректальнай көрдөрүүнү ыыттарбыппыт. Эдэр сүөһүлэрибиз эмиз төрөөхтэрэ. Күн өрүү-өрүү туттарабыт, 700-тэн тахса кг буолла. Ынах маассабай төрөөн, үүт эбиллэ турар. Миһиги кытары Марина Сибирякова, Тамара Чебыкина үлэлииллэр. Ноһуоммутун тыраахтар ыларыгар анаан ыраастаан, иһирдээ анньан бизирбит. Хотоммут ыраас, сылаас, үлэлииргэ бары өттүнэн усулуобуйа баар», — диэн сэлэргийэр. Хотон, кырдык ыраас, кизн-куон, чэбдик, сырдык. Уу-хаар, сүөһү убаҕаһа ханан да суох, кураанах.

Салгыы эдэр сүөһүлэр — тыһаҕастар, борооскулар, ньирэйдэр турар хотонноругар тахсабыт. Тыһаҕастар, борооскулар биһир эрэтинэн тураллар, ньирэйдэр хаптаһынынан оноһуллубут туһунан уйаларга бааллар. Мэна эмиз 3 киһи үлэлиир эбит — Елена Захарова, Дмитрий Дыдаев, Семен Дьяковский. Сарсыарда 8 чаастан кэлэллэр. Билигин 30-тан тахса тыһаҕас, 60-ча борооску уонна ньирэйдэр бааллар. Ньирэй эбиллэ турар. Ньирэйдэргэ күнгэ 3 бөтүн ыаммытынан үүт иһэрдэллэр, үүккэ комбикорм эбэн булкуйан сизтэллэр. Улахааттар отунан, эбии аһылыгынан (сиилэс, сенаж, комбикорм) аһыыллар. Бу хотон эмиз сылаас, ыраас. Мэнаабылар туруктара үчүгэй, көннүүнэн өлүү таһаарыллыбатах. Икки хотонно иккиэннэригэр мангырыыр, ас көрдүүр сүөһүнү көрбөтүм.

Хотоннор тас өттүлэригэр баар кыбыларга пресстэммит от, сенаж сааһыланан, чөмөхтөнөн тураллар. Кыстыгы туоратарга тийиэҕэ диэн суоттууллар.

Михаил Петровичтын хаһаайыстыбаны кэрийэн көрөн баран үлэһиттэр сынньанар, аһыыр блоктарыгар киридибит. Муостата таас паркетинан тэлгэммит, ыл-ыраас, киһи тапчаканан сылдыар дьизэ-уота эбит. Ферма көрдөрүүлэрэ, үрдүк ситиһилэрин иһин элбэх грамоталара, дипломнара, махтал суруктара көстүүлээх сиргэ ыйанан тураллар.

Хаһаайын: «Кэрийэн көрдүн, билистик. Итиннэ эбэн кэпсирим суобун кэриэтэ, үлэһиттэрим билиһиннэрдилэр. Сайын Дирин Атах диэн сиргэ сайылыктыгыгар көтүүхлүт. Итиннэ сана типовой сайылыгы, үлэһиттэр олорор дьиэлэрин тутуохтук, маһын бэлэмнии сылдыабыт, атын да наадалаабы булуохтук, сороҕо баар. Смета, бизнес-былаан онотторбулупт. Ханьж баҕарар сана тутууга электроут киллэртэриитэ олус ыарахан. Итини бары таһымнаах салаптаҕа этэ, туруорса, көмөлөһөллөрүгэр көрдөһө сатыыбыт даҕаны кыаллыбат. Оттон электроут туруктаах буолуута үлэһиттэр-хамнасытыгар кылаабынай оруолу ылар. Мэна даҕатан эттэххэ, тутууну ыттарыыга бары өттүн үчүөттүүххэ наада — суолун-иһин, тас өттүгэр баар былаһаакхатыгар тийэ үбүн-харчытын көрдөрүүххэ. Биһиги хотоммут таһа саас, сайын уулаах кэмгэ, ардахха киһи батылла-батылла кириэр инчэҕэй, бадараана буолар. Үүтү таһар массыына тыраахтар арыала суох сылдыабыт. Дьининэн, хаачыстыба өттүнэн ыллаахха, барыта бетоннаһахтаах этэ буоллаҕа.

Сүрүн эбийиэктин, кыстык хотоммутун сылытыга гааска киллэртэрэр былааннаахпыт, докумуона оноһуллубута. Билигин

хочуолунайбыт 2 хотону, олорор дьизини хааччылар. Ыанньыксыттары, эдэр сүөһүнү көрөөччүлэри таһынан ис-тас үлэлэргэ Михаил Дьяковский, Алексей Ефимов сылдыаллар. ТСН (ноһуом ыраастыыр систиэма) үлэлэтэллэр, от, эбии аһылык киллэрэллэр, о. д. а. үлэлэргэ эппизинэстээхтик сыһыаннаһаллар, тутуах, кылаабынай дьоммут. Уубутун-хаарбытын Одьулууннаабы агротехникум бастарар. Абыранныбыт. Ити иһин кинилэргэ улахан махталбытын тизрэдэбит.

Ыһыыбытыгар бэлэмнэниэхпит. Билигин мас таһытыгар сылдыаллар, бүтүктэринэ өрөмүөннэ турунуохтара. Быйыл 300 гектарга ыһар былааннаахпыт. Сана сиилэстиир комбайннаахпыт, бурдук быһар комбайн баар, ХТЗ-243 тыраахтар ылыммыпыт, дискатордаахпыт. Онун ыһар, хомуйар тизиникэнэн хааччыныбыт. Сүннүүнэн сүөһү аһылыгар анаан ыһабыт. Сиилэс, сенаж сизтэхлэтинэ үүлүт-аспыт эбиллэр, үлэһит ситиһиитэ, дохуоллут итинтэн улахан тутулуктааҕын билэбит.

Дьэ, ити курдук, «Комплекс» хаһаайыстыба бу күнгэ тигинэнчи үлэлиир-хамсыыр. Ылыммыт соруктарын, быһаннааммыт кириилэрин ситиһэргэ биһэ быһаарыныылаахтар.

ТИЭРГЭН

Дьиз кэргэннэ аналлах балаһа

Улуустаабы «Аба күрэбин» кыайыылаахтара – ВЕРХОВЦЕВТАР

Муус устар 9-10 күннэригэр
Хатылы нэһилиэгэр
өрөспүүбүлүкэтээби XX-с
үбүлүйдээх «Аба күрэбэ»
ыытылынна. Манна биһиги
улууспуттан олохтоохторо,
улуустаабы сүүмэрдир күрэх
кыайыылаахтара Владимир
Владимирович Верховцев уолунаан
Алгыстыын кыттан, бочуоттаах
2-с миэстэни ылары ситистилэр.
Күрэх кэннигэр Владимир
Владимирович кытары
кэпсэттим.
- Владимир Владимирович, бэйэн
уонна дьиз кэргэнин туһунан

сырдат эрэ?
- Кэргэним Сардаана Сергеевна
Чурапчы нэһилиэгэр төрөөбүтэ,
улуустаабы саастарын ситэ илик
оҕолор хамыһыаларын үлэһитэ.
Кини ийэтэ Матрена Ивановна
Петрова олох-дьаһах кэмбинээтигэр
иистэннэринэн үлэһитэ.
Бизнсийэ да олордор, билигин
даһаны дьэтигэр иистэнэр. Мин –
Дирин бөлүөлүгүтүн төрүттээхпин,
Владимир Ильич уонна Матрена
Георгиевна Верховцевтар дьиз
кэргэннэ иккис оҕон төрөөбүтүм.
Эдьийим – Саргылаана Барашкова,
быраатым – Айтал. Төрөппүтүрүм
кэтэх хаһаайыстыбаларын бэрийэллэр,
бочуоттаах сынныалакка олороллор.

Биһиги дьиз кэргэн икки оҕолоохтук.
Уолбут Алгыстаан Д.П. Коркин аатынан
интернат-оскуолаба 9-с кылааска
ситиһилээхтик үөрэнэр. Кыыспыт
Самаана – абыс ыйдаах.

Мин Дириннээби агрооскуолаба
үөрэммитим. Онтон Чурапчытаабы
успуорт үнүстүүтүгэр физкултура
учуутала идэни баһылаабытым.
Үлэ булбаккабын, Дьарыктаах
буолуу киинигэр бульдозерист
идэтигэр үөрэнэммин, вахтовайынан
«Анаабыр Алмаастара» хампааньыба
бульдозериһынан үлэли сылдыабын.
Онон Дьарыктаах буолуу киинин
үлэһиттэригэр махтанабын.

**Иллэн кэммитин хайдах
атаарабытый? Ханньык успуорт
көрүнүн дьарыктанабытый?**

- Алгыс оскуолаба ытыллар араас
уопастыбаннай үлэлэргэ күрөстүгэ
көхтөөхтүк кыттар. Ох саанан ытыга
ситиһилээхтик дьарыктанар. Кини –
ох саанан ытыы өрөспүүбүлүкэтээби
күрэбин призера, илин энээр улуустар
икки ардыларыгар ытыллыбыт
күрэх кыайыылаабы, призера.
Былырын Чурапчы үбүлүйдээх
ыһыаһар традиционнай ох саанан
ытыга иккис миэстэ буолбута. Маны
таһынан өрөспүүбүлүкэтээби «Уолан
абыыларыгар» кыттан бастаабытара.

Мин оскуолаба үөрэнэ сылдьан,
мас тардыһыытынан сөбүлээн
дьарыктанарым. Ыһыахтарга
ытыллар күрэхтэргэ кыттар этим.
Дьонтон көрөн, үөрэнэн, билигин
ону-маны кыралаан уһанабын.
Күтүөтүм Дмитрий Барашковтан
сүбэлэтээччибин. Кини Бааха Ууска
үөрэммитэ. Кэргэним Сардаана
иллэн кэмигэр иистэнэр. Танастыын-
саппытын, сана дьыллаабы
маскарааттарытын бэйэтэ тигэр.

Дьиз кэргэнинэн чөл олоһу, сахалыы
сиэри-туому тутуһабыт, түөлбө,
оскуола ыһтар араас тэрээһиннэригэр,
тэрилтэлэр икки ардыларынаабы
күрэхтэргэ көхтөөхтүк кытабыт.
Ол курдук, 2017 сыллаахха оскуола
иһинэн ытыллыбыт «Аба күрэбэр»
бастаабыппыт. Иллэн кэммитигэр дьиз
кэргэнинэн асастаан, киинэ көрөбүтүн
сөбүлүүбүт, сайынын айылҕаба тахсан
сынныанабыт. Адам миигин кыра
эрдэхпиттэн туох баар илии үлэтигэр
батыһыннара сылдьан такайбыта.
Ол иһин аҕабын холобур оностон,
уолбун эмиэ дьиз ис-тас үлэтигэр кыра
эрдэхпиттэн сыһарбытым.

**Сорох дьон оҕо, ордук уол оҕо
таһыллыахтаах, биһиги таһыллан
улаппыппыт дьиз эмтэллэр. Ону
туох дии саныыгыный?**

- Таһыйар олох сыһа дии
саныыбын. Олох уларыян иһэр,
көлүөнэ эмиэ уларыян иһэр. Оҕо
тылгынан этэр, көрдөрөн биэрэр
өйдөнүмтүө, тийимтиэ.

**«Аба күрэбэр» кыттарга ким
сүбэлэтэбитэй?**

- Бэйэбитин тургутан кыттарга
санаммыппыт. «Ватсап» сыһарыыга
аймахтар бөлөхтөрүгэр кэргэним
Сардаана Сергеевна бу күрэх
балаһыаннаһын ыыппыта. Онно
кыттыабын дьиз быһарыммыппыт.
Ол эрэри, уолбут Алгыс Дьокуускай
куоракка сүүмэрдэнэ сылдьар буолан:
«Оо, бириэмэ булан, кэлбэтим буолуо»
– дьиз бастаан аккаастаабыта. Ону
тириэньэриттэн көнүлүтэммит, уолбут
калан, улуустаабы таһымна кыттан,
бастагы миэстэбэ тахсыбыппыт.
Дьоммут көмөлөһөннөр, түргэнник
бэлэмнэнэн кытынныбыт.

**«Аба күрэбэ» хайдах ааста дии
санаатын?**

- Күрэхтэһии тэрээһинэ олус үчүгэй.
Састаап олус күүстээх. Саастаах дьон
уолаттарын кытары тэннэ кытталарын
хайыы көрдүм.

Биһизхэ ыарахан көрүнүнэн
маһы эрбээһин буолла. Иккис миэстэ
буоламмыт, матасыылыһынан
наһарадаланнабыт уонна Алгыс
Дьокуускайга «Бэс Чагдаба» сынныана
барар лүтөөканы тутта.

«Аба күрэбэ» оҕону иитиһэ олус
улахан суопталаах. Тэрийээччилэргэ
махталбын тиэрдэбин уонна күрэх
сайда турарыгар баһарабын. Маны
сэргэ, түгэниэн туһанан, өйөөбүт,
көмөлөспүт төрөппүтүрүтүгэр, биһиги
төрөбүтүрүтүгэр, аймактарбытыгар,
нэһилиэк дьаһалтатыгар, «Айыллаан»
култуура киинигэр, култуурунай-
ыспартыыбынай комплекһа,
таһаарыстарбытыгар, уопум биһиги
үөрэнэр доһотторугар уонна Хатылы
олохтоохторугар, былырын
ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээби
«Аба күрэбин» кыайыылаахтарыгар
Александр уонна Миша Борисовтарга
дьиз кэргэнинэн истанник махтанабыт.

Инники былаантыый?

- Быйыл кыттан, бэйэбитигэр элбэби
биллибит-көрдүбүт, элбэх киһини кытта
билистибит, уопут атаастастыбыт. Онон
эһиил өссө күүсү бэлэмнэнэн «Аба
күрэбэр» кыттар санаалаахпыт.

Абааҕчыларга баһа санаан?

- Улуус олохтоохторугар чэпчээк
доруобуйаны, дьиз кэргэнинигэр
өйдөһүүнү, өйөһүүнү баһарабын.

Сыһарыыны бэлэмнээтилэр Татьяна БУШКОВА, Марфа ПЕТРОВА.

Үбүлүйдээх биир дойдулаахпыт

Аар-саарга аатырбыт обуруоччут

Бу муус устар 13 күнүгэр Чурапчы Кытаанабыттан төрүттээх, Саха сириг дьонно бары кизин туттар, Социалистическай Үлэ Дьоруойа, ССРС Үрдүкү Сэбиэтин 4 төгүллээх дьокутаата, Ленин, Октябрьскай революция, «Үлэ Кыһыл Знамята», «Хотугу Сулус» уордьаннар кавалердара, Чурапчы уонна Мэнэ Хангалас улуустарын Бочуоттаах олохтооһо, РСФСР үтүөлээх агронома Екатерина Иннокентьевна Новгородова лоп курдук 90 сааһын туолар.

Екатерина Иннокентьевна 1929 сыллаахха Чурапчы улуусун Кытаанах нэһилиэгэр колхуосстаах дьыа кэргэннэ төрөөбүтэ. Абата Лөгөнтөй Новгоруодан 2 кылаас үөрэхтээх буолан, «Эдэр ыччат» колхуоска уһуннук ферма сэбиэссэийинэн үлэлээбит. Онтон 1953 сыллаахха үлэһити сылдьан, дэннэнэн икки харабыттан матан, инбэлииккэ тахсан, Килээнкигэ олохтооһо. Мин кинини баркэ өйдүүбүн. Сүрдээх кэпсээннээх, сэргэх обонньор, мин эһэм үлээннээбэ этэ. Биһигиттэн олбуор унуор олохтооттара. Эссэ кинилэртэн биир олбуор нөһүө саха дьахталларыттан маннайгы филологическай наука доктора, профессор Е.И. Коркина абата Лөгөнтөй Куоркун олохтооһо. Кини колхуоска кылаадыаһынан үлэлиирэ. Баден-садан, киллэ көрүннээх абыайах саналаах быһыылааба. Бу икки Лөгөнтөйдөр уонна мин эһэм Бүтүр обонньоттор олус тапсаллара, быһыылар хаадылаһан арааһы кэпсэтэллэрин өйдүүбүн.

Кэтириис (Екатерина Иннокентьевнаны биһизэ итинник ааттыыллара) ийэтэ Балбаара – 7 оболоох биллэр мас ууһа Бүтүр Акиммабыс Собакин улахан кыһа. Мин кинини абыайахта көрбүтүм. Уус Бүтүр 1933 сыллаахха баччаанна диэри турар Кытаанах оскуоланын дьыэтин элбэх ахсааннаах кизин, улахан түннүктэрин арааматын, бэс суобунан, тиит маһынан олохтооһо. Онтон мин эһэм Бүтүр ити оскуоланы маастардаһан туттарбыт.

Кэтириис ийэтэ Балбаара биригэ төрөөбүттэриттэн Баһылай Бөтүрүөбүс диэн МТС дириэктэринэн, колхуос бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбит биллэр кинини мин көрөр эитим. Кини биир быраатын Саха сириг биллиилээх худуоһунньугун Афанасий Петрович Собакины үгүстөр билэр, истэр буолуохтаахтар.

Онтон Балбаара бапта «Бочуот Знага» уордьаннаах Елена Петровна Собакина өр кэмнэ Кытаанах нэһилиэгэр сельсэбиэксэ сэкиретэринэн үлэлээбитэ. Ол иһигэр мин сэбиэттиир кэммэр эмиэ. Елена Петровна эрдэ олохтон барбыт

эдийиин Маайа уолун Ваняны – кэлин биллиилээх архитекторы, «Якутпроект» үнүстүүт генеральнай дириэктэринэн үлэлээбит. СӨ Бочуоттаах гражданина буолбут Иван Степанович Андросовы – Кытаанах Уйбааны иитэн, киһи-хара онорбута.

Ити курдук, Кэтириис төрөппүттэрин өттүлэриттэн Кытаанахха биллэр-көстөр үтүө, үлэни өрө тулут, дьолун дьон сыдыааннара буолар.

Балбааралаах Лөгөнтөй 6 оболоруттан ити Дьоруой Кэтириини таһынан бапта Еленаны кытта мин 7-с кылааска биригэ үөрэммитим. Кини ветбыраас идэлээх, Эрилик Эристин колхуоска (сопхуоска) өр үлэлээбитэ. Билигин Дьокуюскайга олорор. Онтон кыра балтылара Анастасия, Мария Иннокентьевналар өр кэмнэ ТХМ-на экин үлэлээбиттэрэ. Убайа Николай Иннокентьевич учуутал этэ, кэлин норуот маастара буолбута, Мурун Тымпыйаба олохсуйан олохтоотун үгүс чурапчылар биллэллэрэ чачы.

Кэтириис бэйэтэ суруйарынан, иккис кылааһы бүтэриэбүттэн сир хорутуутугар, орус сизитииттэн, колхуоска үлэтин сабалаабыта. Онтон колхуоска Дьокуюскайга колхуосхунай оскуолаба үөрэххэ ыытан, агроном идэтин ылан, 1955 сылтан салайар үлэтин Маленков аатынан колхуоска биригэдьириинэн сабалаабыт. Оччолорго, арааһа, 1952-1953сс. быһыылааба, биһиги Кытаанах нэһилиэгин кыра «Бойобуой», «Эдэр ыччат», «Буденнай», «Кыһыл Таңда» колхуостарга холбоһон, Г.М. Маленков аатынан колхуос буолбулут. Бэрэссэдээтэлинэн биллиилээх сэбиэскэй-партийнай үлэһит В.П. Харитонов үлэлиирэ. Ол сабана Килээнки бөһүөлэгэ сана үөскээн эрэрэ. Тиэхиньикэ суобунан, ыаллар үксэ алаастарынан тарбанан олохтоолоро. Мин 6-7 кылааска үөрэнэр быһыылаабым. Онно биридэ Кэтириис манан аты миинэн, кулууп таһыгар кэлбитин чуолкай өйдөөн хаалбыппын. Ол биригэдьиридэи сылдыар кэмэ буолуохтаах.

Онтон кэргэнин дойдутугар Мэнэ Хангаласка тийин, маннай Ороссолуода учаастагар үлэлээбит. Хаптабайга 1959 сыллаахха кэлэн, бастаан обуруокка агрономунан, онтон 1961 сыллаахтан биригэдьириинэн 30 сыл ханна да атын үлэбэ халбарыйбаха, 60 сааһыгар диэри тохтоло суох сыраласпыт.

Екатерина Иннокентьевна ити үлэтин туһунан кини 85 сааһынан «Бичик» кинигэ кыһатынан «Республика Бочуоттаах гражданиннара» диэн сериянан тахсыбыт 333 сирэйдээх кинигэбэ топору кэпсэммит. Ону аахтааха, кини хайдахтаах курдук үрдүк кирбиилэри ситиспиттэн, үлэтигэр бэриниилээбүттэн, тэрийэр дьобуруттан, дьонно сыһыаньтан киһи сөбөр эрэ.

Екатерина Иннокентьевна обуруотун биригэдээтин ситиһилэриттэн абыайах көрдөрүүтэ абылааха. Холобур, хортуппуйу 11-спятилеткаба (1981-1985сс.) 550 гектарга ыһан, биридэи гааттан 130,5 ц ылан, былааннарын 124,1 толорбуттар. Хаппыстаны эмиэ 11-с пятилеткаба 126,4 гектарга ыһан, гааттан 500,7 ц хомуйан, былааннарын 145,6. Помидору 1976-1980сс. 6,5 гектарга олордон, 1 гааттан 109,4 ц. Моркуобу 14,7 гектарга олордон, 294,3 туоннаны. Сүбүөкүлэни 15 гектартан 192,7 т хомуйбуттар. Балары таһынан 100-нэн кв.м изэннээх ититиллэр

тэпилииссэлэргэ саас эрдэттэн мелууэнтэн ордук арассааданы опордоолор эбит.

Бу көрдөрүүлэри быһа барыллаан, биир сылыгар, туоннатыгар таһааран санаан көрүүбүн эрэ.

Биир сылга 110 га бааһынаттан 7507 туонна хортуппуйу, 25 гааттан 1288 туонна хаппыстаны, 1,3 гааттан 34 туонна помидору, 2,8 гааттан 59 т моркуобу, 2,6 гааттан 48 туонна сүбүөкүлэни үүннэрбиттэр. Бу барыта Екатерина Иннокентьевна төһө даһаны ыһыы-хомуур кэмнэригэр элбэх киһи көмөлөстөр, дьобус обуруотун биригэдээтин үлэтэ буолар. Онтон кини 30 сыл тохтоло суох үлэһиир кэмигэр төһөлөөх элбэх хортуппуйу, обуруот аһын үүннэрбитин аабыабы, миигиньик киһи санаам тийибэт.

Бу манньк сөбүмэр, ситиһи төһөлөөх сыранан, өй-санаа күүрүүтүнэн, күнү-дьылы аахсыбат, утуяры умнар, сэниэ-сылба эстэр күүрэннээх, дьиннээх дьоруойдуу үлэттэн кэлбитин сэрэйиэххэ эрэ сөп.

Кини үлэтин сыанабылын туһунан ити үөһэ ахтыллыбыт кинигэттэн биир холобуру абылаабым.

1978 сыллаахха Хабаровскай куоракка Уһук Илин зонатын тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин улахан муньаба буолбут. Онно Саха сириг дэлгэссэсийэтин састаабыгар кириэн, Екатерина Иннокентьевна бэйэтин үлэтин туһунан тыл эппит. Онуоха муньабы ыппыт РСФСР миниистирдэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ В.И. Воронников түмүктүүр этиитигар: «Үрдүк үүнүүнү ылыы мэкиттэ бааһына плодородиятын үрдэтии уонна дьаныардаах үлэ буолар. Ол холобурун олус тыйыс айылбалаах, ирбэт тон буордаах Саха сиригэр обуруот аһын, хортуппуй үрдүк үүнүүтүн ыларын эһиги иһиттигит. Саха сиригэр тэнэ суох үчүгэй усулуобуйаба, хааччылыыга олорор амурдар, приморьелар хортуппуйтан 100-түү центнер, обуруот аһын 200-250 центнер үүнүүнү ыллахпытна, түөскүтүн охсунабыт», - диэн сэмэлээбит. Хайдахтаах курдук сыанабылыи?

Екатерина Иннокентьевна билинэринэн: «Мин сэкириэтим – сиргэ уонна дьонно тирэбири. Дьону кытта табан кэпсэтии, кинилэр уйулбаларын, кыһалбаларын, дьобурдарын билэн, үлэбэ аттаран туруоруу. Үлэ хаамытын хонтуруоблааһын, үлэһиккэ сөптөөх көрдөбүлү туруоруу, бириэмэтигэр сүбэ-ыйыы биэрии, күүс-көмө буолуу», - диир эбит.

Аны кини кэмигэр үлэлээбит оройуон, сопхуоскылаабынай агронома И.И. Стрекаловскай ахтыллыттан быһа тардыы: «Хаптабайга хайа да кэмгэ кэллэххинэ, Катяны көрдөөн-көрдөөн бааһыналартан эбэтэр тэпилииссэлэртэн булабын. Кини күн тахсыабыттан харага буолуор диэри эбийиэктэригэр, бааһыналарыгар, үүнээйилэрин, үлэһиттэрин кытта буолар. Дэлэбэ этиэ дуо, сарсыарда күн ойуутун куоттарыан, кизэ күн кириэн иннинэ дьыбэр кэлиэн – үүнүүнү сүтэриэн». Сэрии аас-туор ыарахан олох обото буолан, улаатан уонна обуруот уустук уонна ыарахан үлэтигэр миккиллэн, Екатерина Иннокентьевнаны олох, үлэ үөрэтэн ис кыаба, талаана арыллыбыт практик-психолог диэн кини иһирахтик ахтыбыт.

Ити курдук, Дьоруой Кэтириис туһунан (Кытаанахха кинини кэники үгүстүк итинник ааттыыр буолбуттара)

ити ахтыылартан төһөнү бабарар суруйа туруохха сөп. Онон кылбатан суруйдааха, кини бүтэһигэр бэйэтин туһунан бу курдук суруйбут (2014с.).

Саамай күндү бааһым – оболорум. Төрөппүтүм уоллаах кыыс этилэр онтон уолум өлбүтэ, киниттэн иккис кыыс оҕо хаалбыта. Кыһыым үлэһиир уоллаах кыыстаах. Сизэнэрим төрдөөн үөрэнэллэр. Үлэм ыстааһа 1943-1990сс. диэри, онтон 30 сыл устата уопускаатаэтинэ суох биригэдьириинэн Хаптабайга үлэлээтим. Үчүгэй миэстэбэ, үчүгэй дьону кытта үлэлээн бэйэбин дьоллообунан аабынабын.

Салгыы кини олохун туһунан суруйдааха, Екатерина Иннокентьевна оҕообо хаалан, сааһыран баран, Мэнэ киһитэ, эмиэ оҕообо хаалбыт сэрии бэтэрээнэ, 6 оболоох Н.С. Назаров диэн үтүө майгылаах, олус убаастанар кырдыабы кытта олохторун холбоон, зйэ-дэмнээхтик олороллор.

Кини өрдөөбүтэ Николай Семеновиһы кытта Кытаанахха оҕо, эдэр сааһа ааспыт Чэймэн алааһыгар кэлэн, сириг-дойдугун көрөн барбыта. Онно хонууга аһыы олордохторуна, сөбөтөбүн өр баһаы буолан кэлэн баран, оҕо сылдьан сетүөлээбит көлүччэбин, оонньообут сирдэрбин көрөн кэллим диэбитэ.

Екатерина Иннокентьевна ССРС Үрдүкү Сэбиэтигэр дьокутаат буола сылдьан, 1980 сыллаахха Килээнкигэ 50 миэстэлээх сана уһууааны туруорсан туттарбыта. Оччолорго мин нэһилиэккэ сэбиэттиир эитим. Онтон 1989 сыллаахха, хомойуох иһин, абыайах сыллаабыта уокка былдыаммыт, сана оскуола эмиэ кини тыла тийиэн эрдэ тутуллубута.

Бүтэһигэр мин манньк түмүгү оноруохпун сөп. Екатерина Иннокентьевна Новгородова – Дьоруой Кэтириис ити хортуппуй уонна обуруот аһын үүннэригэр 30 сыл тохтоло суох үлэлээн ситиспит баһархай көрдөрүүлэрин (рекордун) Саха сиригэр кэлэр да өттүгэр ситэллэрэ, аһара түһэллэрэ уустугун ааһан, суох буолуо диибин. Эссэ хаарыаннаах Сэбиэскэй Сојууспут эстибэтэбэ, ыһыллыы-тобуллуу буолбатаба буоллар, суруйалларын курдук, 2 төгүллээх социалистическай Үлэ Дьоруойун аата ингэриллээбэ хаалбыт диэннэ киһи, итэбэйэр. Ол курдук, кини көрдөрүүлэрэ сөбүмэрдэр, аһара үрдүктэр. Үлэ Дьоруойдара син элбэхтэр. Ол эрэри, кини курдук урукку модун Сэбиэскэй Сојууус Үрдүкү Сэбиэтигэр Саха сириттэн 4 төгүл дьокутааттаабыт урут уонна билигин даһаны биир даһаны киһи суох. Көннөрү обуруоччут киһиттэн кини курдук уһуннук үлэлээбит дьокутаат сојууус да үрдүнэн баара саарбах буолуо.

Түмүгэраатааар-сааргааатырыан аатырбыт, үрдүк наһараадаларга тиксиэн тиксибит, сахалар бары, ол иһигэр биһиги, чурапчылар, кытаанахтар, кизин туттар, аата үйэлэргэ умнуллубат чулуу киһибитигэр – Үлэ Дьоруойугар, истин ийэбэ, зйэбэс эбэбэ, биир дойдулаахпыттар. Екатерина Иннокентьевна Новгородоваба өссө үйэн уһууругар, этэннэ сылдыаргар, аймах-билэ уонна иккис дойду оностубут Мэнэн, Хаптабайын дьонугар-сэргэтигэр барыларыгар ситиһилэри бабарарбын тирэдэбин.

Иван ПОНОМАРЕВ.

О новых изменениях в Кодексе Республики Саха (Якутия) об административных правонарушениях

30 января 2019 года на пленарном заседании Государственного Собрания Республики Саха (Якутия) (Ил Тумэн) принят закон Республики Саха (Якутия) «О внесении изменений в Кодекс Республики Саха (Якутия) об административных правонарушениях», внесенный Правительством Республики Саха (Якутия). Законодательная инициатива разработана в целях совершенствования республиканского законодательства об административных правонарушениях. Изменения в Кодекс об административных правонарушениях в части установления административной ответственности за нарушение отдельных требований, установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований.

Ранее в Кодексе имелась статья 6.12 «Нарушение правил благоустройства территорий, утвержденных органами местного самоуправления муниципальных образований Республики Саха (Якутия)», которая была признана недействующей решением Верховного суда Республики Саха (Якутия) от 7 июля 2018 года.

В соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 1.3.1. КоАП РФ к ведению субъектов федерации в области законодательства об административных правонарушениях относится установление законов субъектов федерации об административных правонарушениях административной ответственности за нарушение законов и иных нормативных правовых актов субъектов Российской Федерации, нормативных правовых актов органов местного самоуправления.

Теперь можно установить ответственность за нарушение отдельных требований, установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований, и не подпадающее под действие КоАП РФ. Речь идет о нарушениях, имеющих отношение к внешнему виду фасадов и ограждающих конструкций зданий, строений, сооружений, содержанию и восстановлению элементов благоустройства, по размещению и содержанию детских и спортивных площадок, площадок для выгула животных, парковок (парковочных мест), малых архитектурных форм, по уборке территории муниципального образования; нарушению правил содержания муниципальных кладбищ.

Согласно пункту 19 части 1 статьи 14 Федерального закона от 06.10.2003 №131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» утверждение правил благоустройства территории поселения, осуществление контроля за их соблюдением, организация благоустройства территории поселения в соответствии с указанными правилами, а также организация использования, охраны, защиты, воспроизводства городских лесов, лесов особо охраняемых природных территорий, расположенных в границах населенных пунктов поселения относится к вопросам местного значения сельского поселения.

Закон о внесении изменений в Кодекс Республики Саха (Якутия) об административных правонарушениях.

Статья 6.21 Нарушение требований правил благоустройства территорий к внешнему виду фасадов и ограждающих конструкций зданий, строений, сооружений

1. Нарушение установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований требований к внешнему виду фасадов и ограждающих конструкций зданий, строений, сооружений, не повлекшее нарушения экологических, санитарно-эпидемиологических требований, требований технической эксплуатации жилищного фонда и не подпадающее под действие Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, -

влечет предупреждение или наложение административного штрафа

на граждан в размере от одной тысячи до трех тысяч рублей;

на должностных лиц - от десяти тысяч до тридцати тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

2. Повторное совершение действий, указанных в части 1 настоящей статьи, -

влечет наложение административного штрафа

на граждан в размере от трех тысяч до пяти тысяч рублей;

на должностных лиц - от тридцати тысяч до пятидесяти тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятисот тысяч до одного миллиона рублей.

Статья 6.22 Нарушение требований правил благоустройства территорий по содержанию и восстановлению элементов благоустройства

1. Нарушение установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований требований по содержанию и восстановлению элементов благоустройства, не подпадающее под действие Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, -влечет предупреждение или наложение административного штрафа

на граждан в размере от одной тысячи до трех тысяч рублей;

на должностных лиц - от десяти тысяч до тридцати тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

2. Повторное совершение действий, указанных в части 1 настоящей статьи, -

влечет наложение административного штрафа

на граждан в размере от трех тысяч до пяти тысяч рублей;

на должностных лиц - от тридцати тысяч до пятидесяти тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятисот тысяч до одного миллиона рублей.

Статья 6.23 Нарушение требований правил благоустройства территорий по содержанию информационных конструкций

1. Нарушение установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований требований по содержанию информационных конструкций, не являющихся рекламными конструкциями, не повлекшее нарушения экологических, санитарно-эпидемиологических требований, требований технической эксплуатации жилищного фонда и не подпадающее под действие Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, -влечет предупреждение или наложение административного штрафа

на граждан в размере от одной тысячи до трех тысяч рублей;

на должностных лиц - от десяти тысяч до тридцати тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

2. Повторное совершение действий, указанных в части 1 настоящей статьи, -

влечет наложение административного штрафа

на граждан в размере от трех тысяч до пяти тысяч рублей;

на должностных лиц - от тридцати тысяч до пятидесяти тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятисот тысяч до одного миллиона рублей.

Статья 6.24 Нарушение требований правил благоустройства территорий по размещению и содержанию детских и спортивных площадок, площадок для выгула животных, парковок (парковочных мест), малых архитектурных форм

1. Нарушение установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований требований по размещению и содержанию детских и спортивных площадок, площадок для выгула животных, парковок (парковочных мест), малых архитектурных форм, не подпадающее под действие Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, -влечет предупреждение или наложение административного штрафа

на граждан в размере от одной тысячи до трех тысяч рублей;

на должностных лиц - от десяти тысяч до тридцати тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

2. Повторное совершение действий, указанных в части 1 настоящей статьи, -

влечет наложение административного штрафа

на граждан в размере от трех тысяч до пяти тысяч рублей;

на должностных лиц - от тридцати тысяч до пятидесяти тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятисот тысяч до одного миллиона рублей.

Статья 6.25 Нарушение требований правил благоустройства территорий по уборке территории муниципального образования

1. Нарушение установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований требований по уборке территории муниципального образования, не подпадающее под действие Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, -

влечет предупреждение или наложение административного штрафа

на граждан в размере от одной тысячи до трех тысяч рублей;

на должностных лиц - от десяти тысяч до тридцати тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

2. Повторное совершение действий, указанных в части 1 настоящей статьи, -

влечет наложение административного штрафа

на граждан в размере от трех тысяч до пяти тысяч рублей;

на должностных лиц - от тридцати тысяч до пятидесяти тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятисот тысяч до одного миллиона рублей.

Статья 6.26 Нарушение требований правил благоустройства территорий по порядку проведения земляных работ

1. Нарушение установленных правилами благоустройства территорий муниципальных образований требований по порядку проведения земляных работ, не подпадающее под действие Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, -

влечет предупреждение или наложение административного штрафа

на граждан в размере от одной тысячи до трех тысяч рублей;

на должностных лиц - от десяти тысяч до тридцати тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

2. Повторное совершение действий, указанных в части 1 настоящей статьи, -

влечет наложение административного штрафа

на граждан в размере от трех тысяч до пяти тысяч рублей;

на должностных лиц - от тридцати тысяч до пятидесяти тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятисот тысяч до одного миллиона рублей.

Статья 6.27 Нарушение правил содержания муниципальных кладбищ

Нарушение правил содержания муниципальных кладбищ, установленных органами местного самоуправления, не повлекшее нарушения экологических и санитарно-эпидемиологических требований и не подпадающее под действие Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, -

влечет предупреждение или наложение административного штрафа

на граждан в размере от одной тысячи до трех тысяч рублей;

на должностных лиц - от десяти тысяч до тридцати тысяч рублей;

на юридических лиц - от пятидесяти тысяч до пятисот тысяч рублей.

Административная комиссия
МО «Чурапчинский улус (район)».

Чол олох

АРЫҒЫ

Киһи арыгыга түргэнник
ылларар, тулуура суох
буолар.

Арыгыһыт цирроз, гепатит
диэн быар ыарахан
ыарыыларынан ыалдьар.

Алкоголизм— кыайан
эмтэниллэ охсубат
хронической ыарыы.

Өйү-санааны сатарытар,
майгыны-сигилини
буюмудар, кырыктаах
онорор.

Арыгыга ылларбыт киһи
түргэнник кырдьар.

Арыгыттан төрүүх кэхтэр,
итэбэс оҕо төрүүр.

ГАСТРИТ

"Мы ешь то, что мы пьем и едим"

Организм борется с современными технологиями питания из всех сил. Первый удар принимает на себя желудок.

По мировой статистике. Количество заболеваний ЖКТ увеличилось в 2 раза.

До 90% планеты имеют те или иные заболевания ЖКТ.

8 случаев заболеваний пищеварительной системы из 10 являются гастритом.

Гастрит — это воспаление слизистой оболочки желудка.

Признаки гастрита.

Дискомфорт, сдавленности, боли верхнего отдела брюшины.

Изжога, «кислой» отрыжка.

Белом, «обложенном» языке.

Проявления диспепсии (тошнота, рвота, расстройства стула).

Причины:

Helicobacter pylori - бактерия;

Злоупотребления алкогольными напитками;

Раздражения слизистой желудка химическими веществами;

Изменение кислотно-щелочного баланса желудка;

Неправильное питание;

Врожденные патологии ЖКТ.

Диагностика гастрита:

Основной метод исследования гастрита

Фиброгастродуоденоскопия (ФГДС) -

это исследование стенок пищевода,

желудка и двенадцатиперстной кишки при

помощи микрокамеры, а также — взятие

желудочного материала для определения

присутствия в месте изъязвлений *H. pylori*.

Профилактика: Основная профилактика

это ЗОЖ. В это понятие входит отказ от

вредных привычек, регулярные занятия

физкультурой и спортом, нормальный

сон, умение быстро преодолевать

стрессовые ситуации, соблюдать личную

гигиену, своевременная санация очагов

инфекции. А главное — это полноценное,

сбалансированное и регулярное питание.

Не голодать, но и не переедать, отказаться

от быстрой еды на ходу и всухомытку. Не

забывайте и о необходимости тщательного

пережевывания пищи. Необходимо следить

за индексом массы тела, не допуская набора

лишних килограммов или значительной

потери веса.

ИНСУЛЬТ

Инсульт — это внезапное нарушение

мозгового кровообращения.

Признаки инсульта: сильная и

неожиданная слабость, онемение ноги или

руки.

Головокружение, головная боль, потеря

координации движений.

Онемение половины лица.

Тошнота и рвота.

«Мушки» перед глазами, временная

потеря зрения.

Затруднение или потеря речи и слуха.

Паралич половины тела.

Нарушение мышечного тонуса: либо

понижение, либо повышение (спазм).

Первая помощь при инсульте.

Пока вы ждете скорую помощь

для облегчения состояния больного

предпримите следующие меры.

Если больной находится в помещении,

обеспечьте ему доступ воздуха. Ослабьте

пояс или галстук, если таковые имеются, —

это позволит облегчить дыхание и кровоток.

пострадавшего psychologically. По приезду

врачей во всех подробностях расскажите

о наблюдаемых признаках инсульта,

зафиксируйте время, когда произошел

удар.

ПНЕВМОНИЯ

Пневмония — это легочная инфекция,

вызванная вирусами, бактериями, грибами.

Пневмония чаще развивается у пожилых,

детей, у людей с иммунодефицитами,

у курящих, у людей с хроническими

заболеваниями, с хроническими болезнями

легких, аномалиями развития легких.

Основные симптомы: кашель, мокрота,

температура, одышка, затруднение

дыхания, боли в груди.

Одна из основных мер профилактики

это вакцинация от гриппа и пневмонии.

ВОЗ рекомендует прививаться от

гриппа людям, входящим в группы риска по

развитию тяжелых осложнений:

беременным;

детям;

людям старше 65 лет;

людям с хроническими болезнями

сердца, легких, почек, печени, обмена

веществ, с хроническими неврологическими

или иммунодефицитными состояниями;

медицинским работникам. Вакцинацию

от пневмонии получают дети и люди в

возрасте 65 лет и старше. Рекомендуется

сделать прививку особенно если речь

идет о людях, страдающих от хронических

заболеваний, людям со сниженным

иммунитетом.

ИШЕМИЧЕСКАЯ БОЛЕЗНЬ
СЕРДЦА (ИБС)

Ишемическая болезнь сердца (ИБС)

- это поражение миокарда, вызванное

нарушением кровотока в коронарных

артериях.

Какие симптомы бывают при ИБС?

Боль или чувство сдавливания по

середине грудной клетки и/или за грудиной

(стенокардия).

Боли могут «отдавать» в левую руку, под

лопатку, в область живота;

боли может сопровождать чувство

нехватки воздуха и затрудненный вдох;

ощущение перебоев в работе сердца,

ощущение нерегулярности в ритме работы

сердца.

Факторам риска ИБС относятся:

артериальная гипертензия (повышенное

давление);

курение;

избыточная масса тела;

нарушения углеводного обмена (в

частности сахарный диабет);

малоподвижный образ жизни

(гиподинамия);

нерациональное питание;

повышенное содержание в крови

холестерина и т. д.

Наиболее опасными факторами риска

являются артериальная гипертензия,

сахарный диабет, курение и ожирение.

Возраст (старше 50–60 лет);

мужской пол;

отягощенная наследственность.

Профилактика:

откажитесь от курения;

ежедневно делайте 30-минутные пешие

прогулки;

ограничьте потребление животных

жиров и легкоусвояемых углеводов;

ограничьте потребление поваренной

соли до 6–8 г/сут;

поддерживайте индекс массы тела в

пределах 18,5–24,9 кг/м² и окружность талии

менее 102 см у мужчин, и 88 см у женщин;

контролируйте стрессовые ситуации; не

пейте алкоголь!

Мария ИВАНОВА,
врач профилактического кабинета.

БАНААРТАН СЭРЭХТЭЭХ БУОЛУН!

2019 сүл муус устар 1 күнүзү туругунан, Саха Сиригэр уопсайа 177 баһаар түбэлтэтэ бэлэстэнэн турар. Былырын 2018 сүлгэ 116 баһаар, ону талынан 67 кыра умайыны учуоттамыттар. Баһаар хоромнуута 15246151 солкуобайга тэниэхэн турар. (АППГ-12717497 солкуобай). Киһи өлүүтэ -20, онтон 1 оҕо, 9 киһи эчэйдэ, (АППГ-14 киһи былдьанна, 10 киһи эчэйдэ). Уоттан 18 киһи быһыанна (АППГ-21 киһи).

Ордук элбэх баһаар Абыл, Алдан, Уһуһа Дьааны, Булуу, Кэбээйи, Ленскэй, Мирнэй, Өймөкөөн, Орто Халыма оройуоннарыгар бэлэстэнэн турар.

Киһи өлүүлэх баһаар Булуун, Уһуһа Булуу, Ленскэй, Мирнэй, Нам, Өймөкөөн, Сунтаар, Уус Алдан, Нерюнгри оройуоннарыгар, Дьокүүскай куоракка бэлэстэнэн.

Итинтэн 112 баһаар олоһор дьэһэ-уокка буолла. Уопсай ахсаантан 63 бырыһыанын ылар. Киһи өлүүтэ уопсай ахсаантан 95 бырыһыанын ылар.

Чурапчы оройуонугар, билигин туругунан, 7 баһаар учуоттанан турар (АППГ-8, 1 киһи өлүүлэх баһаар).

Чурапчы оройуонугар дьэ кэргэн чааһынай дьэһэлэрэ уокка нэһилиэгэр Оконешиковтар дьэ кэргэн чааһынай дьэһэлэрэ уокка былдьанна. Үс кыра савастах оҕо буруба тумнастан, ыарахан туруктаах балыһаа киирдилэр. Баһаар биричинэтэ баһаарылла сылдьар.

Ханнык баһаар баһаар, дьэһэ-уокка, тэрилтэһэ да буоллун, туох эрэ биричинэттэн тахсара чуолкай. Чурапчыга буолталаабыт баһаардар биричинэттэринэн буолаллар:

- Аһаҕас уотунан сэрэһэ суох туттуу;

- Сэрэһэ суох табахтааһын;

- Оҕоһу оттууга баһаарынай ирдэбили тутуспаттан;

- Электроприборунан туттууга баһаарынай ирдэбили тутуспаттан;

Дьыл ханнык да кэмтэн тутууга суох, баһаарынай ирдэбили булгуччу тутуһаргыт ирдэнэрин өссө төгүл санатабыт!

Баһаар буолар түгэнигэр баһаарынай охрона нүмэрэ: 01, 41-510, суотабай төлөпүүн нөҕүө - 101.

Марианна ЗАХАРОВА,

38 нүмэрдээх уоттан быһыһыт этэрээт инструктора.

БИЛЭРИИЛЭР/ОБЪЯВЛЕНИЯ

МБОУ "Чурапчинская гимназия имени С.К. Макарова" объявляет о начале приема заявлений с 15 апреля по 31 мая 2019 г. на 2019-2020 учебный год в 5 класс. Заявления принимаются на специальном бланке с приложением следующих документов: 1. Копия табеля успеваемости за текущий учебный год; 2. Характеристика с места учебы.

Наш адрес: с. Чурапча, ул. Ярославского 63, корпус 1, контактный телефон: 41-409.

Кэриэстэбил

Ийэбит сырдык мөссүөнэ тыыннаах...

Күн сирин көрдөрбүт күндү киһибит талтыыр ийэбит, эбэбит, Чурапчы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, Култуура бэтэрээнэ Постникова Елена Александровна бу дьыл муус устар 11 күнүгэр ыарахан ыарыытан орто дойдуттан күрэммитэ нөмүө биир сыла буолла. Бу сыл устата киһини санаабатах, ахтыбатах күммүт суоһун кэриэтэ.

Ийэбит Одьулуун нэһилиэгэр сэрэи кэнниттэн төрөөбүтэ, оҕо сааһа төрөөбүт түөлбөтүгэр Одьулуунга аастыта. Элбэх оҕолоох анаардас хаалбыт ийэ көрүүтүнэн-истиитинэн ыарыһы, кыһалҕаны тулуйан, тыыннаах хаалбыт 3 бииргэ төрөөбүтүртэн кыралара, мааны кыыстара этэ. Оскуопаны бүтэрэн, бэйэтин баҕа санаатынан, талаанынан талбыт култуура салаатын үөрэхтэригэр — Дьокүүскайдаагы култуурунай-сырдатар училищеҕа, Кемероватаагы култуура үнүстүүтүгэр үөрэнэн, идэни баһылаан, үлэтин Кытаанах кулубугар дириэктэринэн саҕалаабыта. 1967 сылтан 2011 сылга диэри култуура эйгэтигэр айымньылаахтык үлэлээбитэ. Бизнсийэһэ тахсан баран, А.А.Саввин аатынан улуустаагы кыраайы үөрэтэр мусуойга үлэли сылдьыбыта.

Елена Александровна кыра эрдэбиттэн олус эччиһэ, ыраас туттулаах-хаптылаах, харыстаннаан, наһаа үөрүүнүн, кыраттан иннэн-толлон турбат актыбынай хаачыстыбаларын киһини билэр дьон бары бэлэстимиллэрэ. Дьону-сэргэни

кытаары алтыһан, араас тэрээһиннэргэ, хамсааһыннарга көхтөөхтүк кыттан, сана суурзэннэри боруобалаан, үөрэтэн, туохтан да тутуллан олоһон хаалбака, барыны-бары быһааран, көрөн-истэн, инники күөһү сылдьара, олоххо олус тардыһылааба. 1983-2014 сс. олоһор түөлбөтин, ТОС начаалынньыгынан ситиһиһилээхтик үлэлээбитэ.

Дьонго үтүө сыһыан, хизн, холку майгы холбоһуун биһиги ийэбитигэр көрөбүт. Дьүөгэлэрин, доһотторун бииргэ үлэлиир кэллээһэлэрин олус иһирэхтик ахтара-саныыра, үөрэ-көтө көрсөрө. Биһизхэ, дьэ кэргэнигэр, аймах, чугас дьонугар ураты истин сыһыаннааба. Тугу да быраһан туран, кэргэни, оҕолорун туһугар олус кыһанарын, сүбэтин-аматын, миннигэс аһын, өлгөм суруотун, барыбытыгар барыга-бары куус-көмө буоларын олус суохтуубут.

Күндү киһибитин сүтэрбит ыарахан кэммитигэр куус-көмө, ейбүл буолбут бар дьоммутугар махталбытын тиздэбит.

Тапталлаах кэргэним, ийэбит, эбэбит сымнаҕас сыһыана, элэхкэй майгыта, сүрэҕин сылааһа, дьоллоох олоһу бэлэхтээн аастыт үтүө кэмнэргэ сүрэхпитигэр инизэһэ, ейбүтүгэр-санаабытыгар өрүү тыыннаах хаалыаба...

Кэргэнэ, кыһа, сизнэ.

Кылаабынай эрдээктэр - Л.В. ГОРОХОВА,
Кылаабынай эрдээктэри солбуйааччы - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Экспозитиыр сакитэргэр, сурук отделе - А.Н. ЗАХАРОВА.
Экспозитиыр, тыа хаһаайыстыбатын отделе - А.М. СЛЕПЦОВ.
Кэрэспэдианнар - С.А. ЖЕНДРИНСКЭЙ, М.В. ПЕТРОВА.
Танааччы - Л.К. ПОПОВА.
Бачээттээһини - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР
Правительствота, Чурапчы улуунун
"Саҥа олох" редакциянай-издательскай
холбоһук автономнай учреждение.
Российскай Федерация Россия-дотор
СР управлениетыгар 2012 с. күтүн тутар
15 күнүгэр регистрациаламмыт нүмэрэ—
ПИ №ТУ14-0238.

Редакция, издатель,
аадырыһа: 678670, Чурапчы
сал., Карл Маркс уул., 26 "а".
Телефоннарбыт: редактор
— 41-332, отделлар — 41-265,
41-358. E-mail: sanaoloh@
mail.ru, сайт: sanaoloh.ru,
Instagram: @sanaoloh

Бачээккэ сакаас: № 27 (11584)
Кэмийэ: 2 бач. ливак.
Ахсаана 1350. Хаһыат сыаната: 15

Аһаҕас сурууру эһаҕас
редакция кыһааһыгар маһаһа олус маһаһа
буһаһа. Сурууру иһаһаар маһаһа
маһаһа маһаһаар маһаһа маһаһа маһаһа